

Нарис з історії юннатівської роботи в Голосківській школі Летичівського району Хмельницької області у 1900-1991 рр.

Школа в селі Голоскові існує з 1875 року і, цілком ймовірно, що її учнів долучали до озеленення й природоохоронної роботи ще з тих далеких часів.

Оскільки, перше приміщення школи (було діючим до 1983 року) розташовувалось на високому березі Південного Бугу, то можливо, що саме учні трьохкласного училища (тогочасний статус школи) на лівому березі річки, де з-під вапнякових скель били потужні джерела, висадили верби навпроти своєї школи, вік яких сьогодні перевищує сотню років.

Приблизний вік цих верб (обхват найбільшої з них становить понад 6 метрів) встановлений голосківськими школярами з їх учителем за допомогою спеціальної методики обчислення віку дерев, якою користуються лісівники.

Відомостей про те, як учителі залучали учнів до впорядкування довкілля і шкільного двору в школі не збереглося. Відомо, що в переліку наочностей для навчання учнів у 1890-1900 роках були атласи, карти історичні й географічні та природничої історії.

Хоча з 1933 року Голосківська школа була семирічна (а з 1939 - десятирічка), проте не всі учні закінчували й 7 класів. Деякі хлопчики, у яких любов до тварин переважала над бажанням отримати додаткові знання в наступних класах, після 4-го класу йшли працювати помічниками конюха.

Оскільки в колгоспі було шість бригад і кожна з них мала свою конюшню, то й подібних посад було теж шість. В обов'язки хлопчаків входило: догляд за лошатами, годівля, напування і купання коней на мілководді Південного Бугу.

Крім того, вони мали швидко навчитися і добре вміти впрягати коней, допомагати водовозам наповнювати бочки водою і відвозити її в жаркі дні колгоспникам, які в цей час обробляли місцеві поля. Також хлопців долучали до інших посильних видів робіт...

Поки що у школі немає точнішої інформації про залучення школярів до сільськогосподарських робіт та юннатівську роботу в Голосківській школі до II-ї світової війни, проте є деяка інформація про післявоєнний період від самих учасників подій і очевидців.

Отож, хочемо поділитися інформацією про окремі моменти юннатівського життя в селі за 1946-1991 рр. (після проголошення незалежності України, це вже інша юннатівська історія школи). Помітною і згадуваною подією для школярів і юннатів Голосківської школи у післявоєнний період була активна участь їх у так званому «сталінському озелененні» СРСР.

В 1949-1953 рр. на території села і в його околицях (на колгоспних полях) юні натуралісти допомагали дорослим висаджувати дерева. Саме тоді, під час «сталінського озеленення» і був закладений шкільний парк, осокорові і дубові алеї на околицях села та лісосмуги в полях (на сьогодні їх збереглося лише 9).

Натхненником і прикладом для юних природолюбів був вчитель біології (праці, хімії, німецької мови) і керівник гуртка юних натуралістів Павло Захарович Хало, ветеран війни, який закінчив Артемівський учительський інститут (1947 р.). Отримавши спеціальність вчителя природознавства і

географії, він знайшов час ще закінчити й Львівський державний педінститут (1958 р.) за спеціальністю вчитель біології середньої школи.

Разом із своїми вихованцями восени в 1949 р. він висадив понад 300 плодкових і декоративних дерев навколо школи. Ними ж проводилася робота по створенню розсадника дерев та ягідника. За їх клопітку працю і вчителю, і юннатам була оголошена подяка від керівництва району. Висаджені ними дерева складають основу парку та саду школи ще й сьогодні.

Заохочувалася робота юннатів різними тривалими і комплексними акціями. Наприклад, збереглися дані, що у квітні 1956 року в школах району проходив Місячник лісу і саду. Юннатами школи проведено масштабне розмежувальне озеленення шкільної садиби і колгоспного спортмайданчику.

За активну участь у Місячнику лісу і саду наказом по Голосківській школі встановлено 20 премій по 5 крб. і 5 премій по 10 крб. Премії вручалися учням на урочистій лінійці після закінчення Місячника.

У тому ж 1956 році, забезпечуючи виконання плану лісових насаджень на садибах шкіл і колгоспів, учні школи провели такі насадження: 10-А і 10-Б посадили два ряди тополі (осокори) від огорожі НДЗД до кінця дороги, 9-А і 9-Б посадили два ряди берези і тополі по лівий бік НДЗД (біля теперішнього аграрного ліцею), 6-8 класи посадили два ряди дерев попід колгоспне поле.

За цим планом кожен учень мав посадити 3 дерева, а на той час в школі навчалось 364 учні в 1-10 класах, приблизно третину з яких складали старшокласники, які й посадили дерева.

Вже тоді практикувалося поєднання оздоровлення із пізнанням, цьому сприяли одно- і кількадевні екскурсії та походи. Так, 15-17.06.1956 р. вчителі школи Карпо Денисович Колесник і Павло Захарович Хало організували та провели туристичний похід з участю 30 піонерів школи за маршрутом: «Голосків – Пархомівні – Терешівці – Маломолинці – Ярославка – Меджибіж».

Відомо, що з 1956 року у школі постійно починають проводити загальношкільне свято «День урожаю». Крім того, вже тоді готувалися на виставку свідоцтва учасників Всесоюзної сільськогосподарської виставки (ВСГВ), фотознімки, наявні експонати зернових і технічних культур, плодкових і декоративних дерев. Щороку восени здавалися звіти про підсумки роботи на пришкільних дослідних ділянках.

1956 рік був насичений започаткованими юннатівськими подіями: восени 1956 року проводилося оновлення насаджень парку замість дерев, які загинули (не прийнялися); висаджувалися клени перед будинком школи (частина з них були зрізані у 2011 та 2019 рр. як аварійні).

Юннатівський рух у школі в той час розвивався паралельно з виробничою практичною діяльністю школярів, що містила профорієнтаційний напрямок.

При школі у 1957 вже був шкільний кролятник (діяв до початку 80-х рр.) з чималою кількістю кролів. Юннати й учні школи активно залучалися до роботи в шкільному кролятнику. Так, згідно архівних документів, кращим кролеводом школи 1960 року визнано Закорчевного Івана Максимовича (учня 5-Б класу). Йому виділено премію в розмірі 100 крб.

У тому ж 1960 році зустрічаємо відомості й про те, що тоді школа мала власні коні для шкільних потреб, яких теж допомагали доглядати юннати.

Удосконалення і розвиток освіти вносили нові методичні рекомендації.

З 1958 року в нормативно-методичних документах вимагається, щоб при роботі на НДЗД учнями велися польовий журнал, щоденник спостережень, гербарій рослин на різних фазах росту, тобто розвивалися навички дітей вміло проводити та оформляти дослідницьку роботу.

Вже у 60-х роках активізувалась робота шкільних учнівських виробничих бригад. У цей час вчителем біології і куратором виробничої бригади були Ольга Дмитрівна Валентюк і Марія Михайлівна Шершун. Документально відомо, що 29.09.1961 р. вчителька О.Д. Валентюк відряджена на обласну станцію юннатів для відправки експонатів с/г продукції з Голосківської школи на Всесоюзну виставку у Москву. (Оце навирощували!).

У 1961 році в школі основним вчителем біології, хімії та основ с/г виробництва стала молодий спеціаліст Марія Михайлівна Шершун, високий рівень наукової та методичної підготовки якої був помічений не тільки в школі і районі. Молода вчителька з охотою займалася розвитком виробничої бригади і проведенням дослідів з використанням с/г культур. Виробнича бригада Голосківської школи стала однією з кращих у районі.

У середині 60-тих – початку 70-тих Марія Михайлівна, разом зі своїми вихованцями стають відомими якраз завдяки успішним результатам у роботі виробничої бригади, вирощуванні с/г культур, маючи при школі близько 1га орної землі у трьох земельних ділянках (на сьогодні – 0,58га – одна ділянка).

Її учні неодноразово стають учасниками і переможцями виставок с/г продукції, вирощеної учнівськими виробничими бригадами. Їх досягнення неодноразово відзначались грамотами, а бригада представляла район на Всесоюзній і Республіканській ВДНГ. (Знай наших!)

Восени 1963 році, як і щороку, виробнича бригада Голосківської школи під керівництвом М.М. Шершун брала участь у виставці-конкурсі продукції вирощеної на дослідних ділянках. За результатами участі у республіканському конкурсі експонатів з НДЗД (вирощування кукурудзи) школа посіла II місце на республіканському рівні, отримала Грамоту Міністерства освіти і, як премію, - вузькоплівкову кінопересувку «Україна» (А кіноапарат - це ж іще неабиякий технічний засіб навчання!).

Грамоту підписав тодішній Міністр освіти А. Бондар, а для отримання кінопересувної установки у м. Київ (1964) на республіканську станцію юннатів їздив завгосп школи Василь Архипович Красний.

Вже у січні 1964 році редакція газети «Молодь України» спеціальним листом привітала педагогічний колектив, комітет ЛКСМУ, раду піонерської організації, учнівську виробничу бригаду Голосківської школи із присудженням почесної премії переможця республіканського естафети-огляду учнівських виробничих бригад. (Лист підписав редактор газети І. Семенець.).

Стисло про оцінку праці з учнями і юннатами вчительки, завдяки якій це все стало можливим: У 1970 році М.М. Шершун відзначається медаллю «За доблесний труд», а у 1982 - отримує Грамоту МО СРСР і звання «Відмінник народної освіти УРСР». В 1986 році - стає кавалером ордена «Дружба народів», у 1987 - вчителем-методистом. Працювала вона до 31.12.1993 року і звільнилася зі школи за станом здоров'я. Стаж роботи: 1961-1993 (включно).

Повернемося до наших шістдесятих... У 1964 році вчитель хімії Павло Захарович Хало разом із своїми вихованцями проводить дослідження ґрунтів

нашої місцевості. Він створив картограму груп ґрунтів колгоспу «Україна» і виготовив відповідну наочно-навчальну колекцію груп ґрунтів.

На основі подібних досліджень у школі прийняли рішення про переобладнання хімічного кабінету в агрохімічну лабораторію. Для її укомплектації відряджався лаборант за відповідними реактивами у облзооветпостач. А задля включення школи в республіканський конкурс «Хімія в сільському господарстві», запланували обладнати теплицю для вирощування овочів гідропонним способом.

У 1965 році стартувала естафета «За Ленінське ставлення до природи».

В рамках цієї естафети на базі школи створювалися загони зелених патрулів та пости по виявленню шкідників с/г культур. Саме в ті роки почав поширюватися в сільськогосподарських угіддях колорадський жук.

Оголошувалися рейди виявлення цього шкідника і, навіть, премія в розмірі 5 карбованців за знайденого дорослого жука.

За активну роботу загону зелених патрулів в рамках естафети «За Ленінське ставлення до природи» Міністерство освіти УРСР і ЦК ЛКСМ України нагородили піонерську організацію імені Олега Кошового Голосківської середньої школи Почесною грамотою.

За високі показники у вирощуванні сільськогосподарської продукції культурних рослин на НДЗД виробничі бригади Голосківської школи постійно отримували відзнаки і Грамоти.

У 1965 році учнівська виробнича бригада Голосківської середньої школи нагороджується Грамотою Міністерства освіти УРСР за активну участь у республіканському конкурсі на кращу дослідницьку роботу з біології і сільського господарства (шкода, що тема нам невідома). Крім того, такою ж Грамотою нагороджена бригадир учнівської виробничої бригади, учениця Юхнич Ольга, за вмилу організацію та високі показники в роботі.

У тому ж 1965 році школа отримує Свідоцтво №542 учасника Виставки досягнень народного господарства СРСР у м. Москва. Продукція вирощена на НДЗД школи знову представлялася на ВДНГ СРСР (Молодці!).

У 1968 році учнівська виробнича бригада школи в черговий раз отримувала Грамоту Міністерства освіти УРСР за досягнення у виробничій та навчально-дослідній роботі.

В той період у Голосківській СШ сільськогосподарський напрямок профорієнтаційної роботи традиційно здійснювався через роботу учнівських виробничих бригад, які продовжували займатися сортовивченням і вирощуванням с/г культурних рослин, ставили досліди по вивченню врожайності овочевих та зернових культур.

Протягом усіх 1970-тих років юннати під керівництвом вчителя біології М.М. Шершун займалися дослідями по сортовивченню та врожайності овочевих культур за завданням Миронівського селекційно-генетичного інституту (Фото 9). За свою працю вони не раз отримували Грамоти та Подяки, а робота Голосківських шкільних виробничих бригад ставилася у приклад на рівні району й області.

Ще помітним фактом розвитку шкільного юннатівського життя стало те, що у 1977 році юннати Голосківської школи активно включилися у практичну роботу в ході республіканського збору різних видів деревію, який тоді

відбувався в Україні. (Вже цікаво!). Виготовлені ними гербарні зразки були відправлені науковцям у м.Київ.

Окремі гербарії учнів школи увійшли до загального гербарію Інституту ботаніки імені М.Г.Холодного АН УРСР, а юннатам Гаман Вірі та Бондар Галині (7 клас), які виготовили ці гербарії, з інституту надійшли Подяки.

З 1978 року, крім виробничих бригад, при школі організовується гурток юних натуралістів, яким керує вже відомий і досвідчений вчитель біології М.М. Шершун. У її гуртку юних натуралістів займалися 23 учні.

Саме її гуртківці та інші учні школи 5.05.1979 висадили алею з туї (понад 50 рослин) перед школою (біля клумби, що зі сторони дороги).

Крім того, щороку наказом директора школи створювався добровільний загін «Зелений патруль», який доглядав за рослинами в парку і саду, проводив нові насадження, впорядковував територію.

Праця учнів на пришкільних НДЗД в 1970-1980 роки залишалася пріоритетною у профорієнтаційній роботі школи. Учні продовжують ставити досліди з впливу різних факторів на урожайність овочевих культур, проводять сортовивчення зернових культур та інше. Кращі з них (Гаман Ольга і Коваль Марія) за відмінну дослідницьку роботу на НДЗД були премійовані путівками в обласний табір юних натуралістів на липень 1983 року.

У 1985 році юннати виробничої бригади Голосківської школи – знову учасники Республіканської ВДНГ (Традиція!), а дослідницька робота з біології і сільського господарства учнів Голосківської СШ відзначається Почесною грамотою, як краща робота.

Крім того, при школі постійно діяв загін «Помагаї», які разом із вчителями ходили працювати на тваринницьку ферму (допомагали доглядати теляток, вчилися навикам машинного доїння корів), птахофабрику (допомагали ловити й тримати курей, коли їм робили щеплення), а також працювали помічниками комбайнерів на жнивях і допомагали на зернотоку. Місцевий колгосп завжди відзначав активних юних помічників цінними подарунками.

Помітна активність юних натуралістів з 1986 року дещо знизилася (на рівні республіканському, бо в районі і області голосківські юннати залишалися серед кращих), оскільки натхненник юннатівської справи - М.М. Шершун за станом здоров'я уже не могла вести настільки активну діяльність загонів і гуртка юних натуралістів. Окрім того, в певній мірі, на це також істотно вплинула складна економічна ситуація у великій державі, яка з середини 1980-х років доживала свої останні дні.

Ось таку інформацію про юннатівське життя в Голосківській школі в 1946-1991 рр. нам вдалось зібрати для юннатівського літопису нинішнього Голосківського ліцею.

Вчителі та юннати Голоскова будуть вдячні за ще будь-які доповнення (спогади, фото, окремі факти...).

За матеріалами керівника гуртка юних орнітологів В.О.Новака